

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 051 «Економіка»

Допускається до захисту
завідувач кафедри економіки та економічної
теорії

 доцент С. Г. Батажок
підпис, вчене звання, ініціали, прізвище
« 18 » листопада 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Виконав: Сімороз Олексій Геннадійович

Керівник: доцент Рибак Надія Олексіївна

підпис

підпис

Рецензент: професор Сокольська Тетяна Вікторівна

підпис

Я, Сімороз Олексій Геннадійович, засвідчую, що кваліфікаційну роботу
магістра виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 051 «Економіка»

Затверджую

гарант ОПП «Економіка»

доцент Т.В. Понедільчук

(підпис)

«4» листопада 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Сімороза Олексія Геннадійовича

Тема: Управління конкурентоспроможністю підприємств агропромислового комплексу в умовах продовольчої кризи

Перелік питань, що розробляються в роботі: дослідження теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю підприємств агропромислового комплексу в умовах продовольчої кризи; позиціонування підприємств на ринку агропромислової продукції в Україні й світі; модернізація управління конкурентоспроможністю підприємств агро продовольчого комплексу в умовах продовольчої кризи; дослідження впливу руйнації агросектору на конкурентоспроможність агропромислових підприємств та процеси розгортання продовольчої кризи; соціальна відповідальність підприємств агропродовольчого комплексу в умовах продовольчої кризи.

Вихідні дані: Нормативно-правові акти України, монографічна література, періодичні видання, матеріали мережі Інтернет, практичні матеріали досліджуваних підприємств.

Календарний план виконання роботи

Етап виконання	Період виконання	Відмітка про виконання
Огляд літератури	листопад-січень 2024	виконано
Теоретико-методична частина	лютий-квітень 2024	виконано
Аналітична частина	травень-червень 2024	виконано
Рекомендаційна частина	липень-серпень 2024	виконано
Оформлення роботи	вересень 2024	виконано
Перевірка на плагіат	жовтень 2024	виконано
Попередній розгляд на кафедрі	жовтень 2024	виконано
Подання на рецензування	листопад 2024	виконано

Керівник

Здобувач

Дата отримання завдання «4» листопада 2023 року

Н. О. Рибак

О. Г. Сімороз

АНОТАЦІЯ

Сімороз О. Г. Управління конкурентоспроможністю підприємств агропромислового комплексу в умовах продовольчої кризи.

Визначено, що сучасна економічна парадигма конкурентоспроможності агропромислових підприємств ґрунтується на необхідності забезпечення населення сільськогосподарськими та харчовими продуктами високої якості за доступними цінами та у необхідному обсязі, формуванні продовольчої незалежності та продовольчої безпеки держави.

Підтверджено, що управління конкурентоспроможністю підприємств агропромислового комплексу розглядається як комплексна категорія на основі поєднання макро-, мезо- та мікроекономічних підходів і передбачає цілеспрямований вплив менеджменту підприємства на формування конкурентних переваг агровиробників на зовнішньому та внутрішньому ринках сільськогосподарської продукції з метою досягнення оптимального рівня продовольчої безпеки, забезпечення збалансованості економічної, екологічної та соціальної складових сталого розвитку й досягнення оптимального рівня прибутковості.

Встановлено, що агропромисловий комплекс та агропромислові підприємства як об'єкти управління конкурентоспроможністю мають низку особливостей. Зокрема, значний вплив на управління конкурентоспроможністю чинять природні умови, родючість землі, доступність водних ресурсів, переплетіння дії законів економіки з законами природи, використання технологій обробки, добрива, насіння, сезонність, інфраструктура зберігання, транспортна, енергетична інфраструктура, наявність парку сільськогосподарської техніки тощо.

З'ясовано, що у реаліях скорочення земель сільськогосподарського призначення, переривання ланцюгів поставок, порушення логістики, блокування експорту сільськогосподарської продукції ззовні та в умовах продовольчої кризи проблематика забезпечення конкурентоспроможності

підприємств агропромислового комплексу має два виміри: внутрішній – пов'язаний із досягненням прийнятного рівня продовольчої безпеки України та продовольчої незалежності, що полягає у самозабезпеченні внутрішнім виробництвом основних продуктів харчування та їх доступності для населення; зовнішній – полягає в експорті вітчизняної агропродукції (переважно зернових, кукурудзи, ріпаку) до країн з низьким рівнем продовольчої безпеки та до країн, що мають дефіцит балансу харчових продуктів. Формування збалансованого сільськогосподарського виробництва має реалізовуватись як двовекторна модель забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу в умовах продовольчої кризи – спрямована на забезпечення внутрішнього ринку та міжнародні ринки збуту.

Виокремлено, що для розвитку агропромислового сектору в умовах воєнних дій та прийняття управлінських рішень щодо управління конкурентоспроможністю важливим є розрахунок рівня конкурентоспроможності регіонів та їх рейтингування. Рейтингова оцінка конкурентоспроможності агропромислових підприємств регіонів визначена за двома напрямками: 1) соціальна, економічна та екологічна ефективність; 2) рівень руйнацій внаслідок воєнних дій.

Одержані результати можуть бути використані Департаментом економічного розвитку аграрного ринку Міністерства аграрної політики та продовольства України, Управліннями агропромислового розвитку, навчальному процесі Білоцерківського національного аграрного університету при підготовці студентів спеціальності 051 «Економіка».

Кваліфікаційна робота магістра містить 63 сторінки, 14 таблиць, 14 рисунків, список використаних джерел із 60 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління, підприємство, агропродовольчий комплекс, продовольча криза.

ANNOTATION

Simoroz O. H. Managing the competitiveness of agricultural enterprises in the context of the food crisis.

It is determined that the modern economic paradigm of competitiveness of agro-industrial enterprises is based on the need to provide the population with high-quality agricultural and food products at affordable prices and in the required volume, to form food independence and food security of the State.

It is confirmed that the management of competitiveness of agro-industrial enterprises is considered as a complex category based on a combination of macro-, meso- and microeconomic approaches and provides for the targeted influence of enterprise management on the formation of competitive advantages of agricultural producers in the foreign and domestic agricultural markets in order to achieve an optimal level of food security, ensure a balance of economic, environmental and social components of sustainable development and achieve wholesale

The article establishes that the agro-industrial complex and agro-industrial enterprises as objects of competitiveness management have a number of features. In particular, natural conditions, land fertility, availability of water resources, intertwining of economic laws with the laws of nature, use of processing technologies, fertilizers, seeds, seasonality, storage infrastructure, transport and energy infrastructure, availability of agricultural machinery fleet, etc. have a significant impact on competitiveness management.

It is found that in the realities of the reduction of agricultural land, interruption of supply chains, disruption of logistics, blocking of agricultural exports from outside and in the context of the food crisis, the problem of ensuring the competitiveness of agricultural enterprises has two dimensions: internal - related to achieving an acceptable level of food security of Ukraine and food independence, which consists in self-sufficiency in domestic production of basic foodstuffs and their availability. The formation of balanced agricultural production should be implemented as a two-vector model of ensuring a high level of competitiveness of agricultural enterprises in

the context of the food crisis - aimed at ensuring the domestic market and international markets.

It is emphasized that for the development of the agro-industrial sector in the context of military operations and for making managerial decisions on competitiveness management, it is important to calculate the level of competitiveness of regions and their rating. The rating assessment of the competitiveness of agro-industrial enterprises in the regions is determined in two areas: 1) social, economic, and environmental efficiency; 2) the level of destruction due to military operations.

The results obtained can be used by the Department of Economic Development of the Agrarian Market of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the Agricultural Development Departments, and the educational process of Bila Tserkva National Agrarian University in the training of students majoring in 051 «Economics».

The master's thesis consists of 63 pages, 14 tables, 14 figures, a list of 60 references, and 2 appendices.

Key words: competitiveness, management, enterprise, agri-food complex, food crisis.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ	6
1.1. Категоріальний апарат конкурентоспроможності в сучасній економічній парадигмі.....	6
1.2. Концептуальні засади управління конкурентоспроможністю підприємств.....	10
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ Й СВІТІ	17
2.1. Структура агропромислового виробництва України та його роль у національній економіці.....	17
2.2. Сучасний стан та тенденції розвитку експортної та імпоротної діяльності в агропромисловому комплексі України	28
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ	40
3.1. Вплив руйнації агросектору на конкурентоспроможність агропромислових підприємств та процеси розгортання продовольчої кризи.....	40
3.2. Соціальна відповідальність підприємств агропромислового комплексу в умовах продовольчої кризи.....	46
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96-%D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text)
2. Москаленко О. М. Нова парадигма економічної політики для постпандемічної економіки. *Ефективна економіка*. 2022. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9428> (дата звернення: 24.07.2024).
3. Левківський В. М., Антоненко В. Г. Теоретичні засади формування та розвитку міжнародної економічної інтеграції. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія 1 : Економіка. 2013. Вип. 2. С. 120-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2013_2_20.
4. Porter, M. (1980) *Competitive Strategy*, Free Press, New York, 1980.
5. Storper M. *The Regional World: Territorial Development in Global Economy* : N.Y.: Guilford Press, 1997. 338 p.
6. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*. 1991. ol. 99. № 3. P. 483–499.
7. Liargovas, P.; Skandalis, K. Factors affecting firm competitiveness: *The case of Greek industry*. Eur. Inst. J. 2011. 2. P. 184–197.
8. Depperu, D.; Cerrato, D. Analyzing International Competitiveness at the Firm Level: Concepts and Measures; Working Paper No. 32; *Quaderni del Dipartimento di Scienze Economiche e Sociali, Università Cattolica del Sacro Cuore, Piacenza*. 2006. URL: http://dipartimenti.unicatt.it/dises-wp_azzurra_05_32.pdf
9. Akben-Selcuk, E. Factors affecting firm competitiveness: Evidence from an emerging market. *International Journal of Financial Studies*. 2019. 4(2). P. 1-10.
10. Riad A. Ajami, G. Jason G. *Global Business: Competitiveness and Sustainability*. Taylor & Francis Ltd. 2018. 262 p.
11. Buckley, P.J. Problems and developments in the core theory of international business. *Journal of International Business Studies*. 1990. 21(4). P. 657-665.
12. Филюк Г.М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації :

монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 404 с.

13. Bain, J.S. Barriers to New Competition: Their Character and Consequences in Manufacturing Industries. *Cambridge MA: Harvard University Press*. 1956. P. 99-120.

14. Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні : монографія. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса : Підприємство Фенікс, 2012. 348 с.

15. Амоша О.І., Булеев І.П., Шевцова Г.З. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*. 2008. №1(36). С. 3-9.

16. Вовчок, С. В., Слюсарева Л.В. Сталий та конкурентний розвиток підприємств аграрного сектору економіки. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 5. № 4. С. 388-394.

17. Чіков І. А. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі ресурсозбереження. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 73-78.

18. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_zahist_ekonomichnoyi_konkurentsii/statja-49.htm.

19. Адамик В., Вербицька Г. Конкуренція і конкурентоспроможність у механізмі сучасного економічного розвитку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2008. №3. С. 7-18.

20. Кріппендорф К. 36 стародавніх китайських стратегій, щоб перемогти конкурента: приховай кинджал за усмішкою : пер. з англ. К. Ю. Дерев'яно. Харків : Віват, 2021. 304 с.

21. Кауфман І. Точка зору політико-економічної критики у Карла Маркса. *Вісник Європи*. 1872. № V. С. 426-436.

22. Marshall A. Principles of Economics: An Introductory Volume : 9th Edition. London : Macmillan, 1961. 871 p.

23. Мочерний С. В. Становлення сучасної парадигми економічної теорії. *Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Україна в ХХІ ст.: концеп. та моделі екон. Розв. : Щорічний наук. пр.* 2001. Вип. 23. С. 139-147.
24. Панасенко Д. А. Конкурентоспроможність підприємства: сутнісна та функціональна характеристики. *Львівська політехніка : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* № 727. 2013. С. 270–275.
25. Vykoва E.Y. (2019), Balanced system of indicators of strategic management accounting, Economic development of the state and social stability: materials of the II International Science-Practical Conference 2019. pp. 219-220.
26. Туган-Барановський М. І. Політична економія: курс популярний. Київ: Вид. Дніпр. 1919. 196 с.
27. Адамик В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. *Вісник THEU.* 2009. № 1. С. 69–78.
28. Грецкий Р. Теоретичні підходи до визначення природи та сутності конкуренції. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2016. № 2. С. 35-38.
29. Edwin G. Dolan, David E. Lindsey Macroeconomics. Dryden Press. 1994. 464 p.
30. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 344 с.
31. Рудницька О. М. Інноваційна діяльність підприємств в Україні та шляхи її покращення. *Львівська політехніка. Логістика.* 2015. № 811. С. 305-309.
32. Гейер Г. В. Фінансова вартість брендів і методи її оцінки. *Університетські наукові записки.* 2007. № 3-4. С. 469-475.
33. Porter, M. (1985) Competitive Advantage, Free Press, New York, 1985.
34. Hayek F.A. The Road to Serfdom. Chicago : University of Chicago Press, 1944. 71 p.

35. Gary H., Prahalad C. K. Competing for the Future. *Harvard Business Press*. 1996. 384 p.
36. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle. 266 p.
37. Dent S., Lane L., Strike T. Collaboration, Communities and Competition: International Perspectives from the Academy. Dordrecht, Springer. 2018. 215 p.
38. Рудінська О. В., Шеремет А. І. Ефективний менеджмент як невід'ємний компонент конкурентоспроможності. *Другі економіко-правові студії* : матеріали Всеукр. наук.-практич. конф. молодих вчених. Одеса: Фенікс, 2019. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/26164>
39. O'Sullivan A., Sheffrin S. M. Economics: Principles in action. *Upper Saddle River*. New Jersey 07458: Prentice Hall, 2004. 157 p.
40. Якою буде світова економіка в 2050 році – прогноз PwC [Архівовано 4 квітня 2018 у Wayback Machine.] URL: <https://galfinance.info/ekonomika-ta-biznes/2018/03/25/yakoyu-bude-svitova-ekonomika-v-2050-roczy-prognoz-pwc/>
41. Wernerfelt, B. Small forces and large firms: Foundations of the RBV. *Strategic Management Journal* 34. 2014. P. 635-643.
42. Worldometer real time world statistics. URL: <https://www.worldometers.info/> (дата звернення 22.07.2024)
43. Коваль Н. В. Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 46-50.
44. Власюк О. С., Мокий А. І., Ілляш О. І. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія; за ред. О. С. Власюка. Київ: НІСД, 2018. 384 с.
45. Редзюк Є. Посилення глобальної нестабільності в міжнародній економіці та її вплив на Україну. *Економіст*. 2019. № 8. С. 19-22.
46. Maslow A. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. V. 50, No. 4. 1943. P. 370-396.

47. Стрішенець М. М., Павлова О. М., Павлов К. В. Просте товарне виробництво і зародження мануфактур в Україні : монографія. Луцьк : Терен, 2019. 292 с.
48. Gerald J. Cavanaugh: Turgot and the Encyclopédie, in: Diderot Studies, Bd. 10. 1968. P. 23-33.
49. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. London: John Murray, 1821. 589 p.
50. Kennedy G., Smith A. The invisible hand: from metaphor to myth. *Wayback Machine*. Econ Journal Watch. 2010. vol. 6(2), pages 239-263.
51. Mill J.S. Principles of Political Economy (I): Production. History of Economic Thought Books, McMaster University Archive for the History of Economic Thought. 1848. 544 p.
52. Guttion H., Cournot A. A. International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. 3, ed. D.L. Sills (Macmillan Free Press, 1968); R.D. Theocharis, Early Developments in Mathematical Economics (Macmillan, 2nd ed., (983), Chapter 9.
53. Пуцентейло П. Конкуренція як економічна категорія. *Економіка АПК*. 2014. № 4. С. 122-126.
54. Kultury wysokokontekstowe i niskokontekstowe – High-context and low-context cultures: веб-сайт. URL: https://pl.qwe.wiki/wiki/High-context_and_low-context_cultures (дата звернення 22.07.2024)
55. Чіков І. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. *Агросвіт*. 2019. №10. С. 74-80.
56. Поплавська Ж.В., Поплавський В.Г. Економіко філософські аспекти людського капіталу. *Вісн. НАН України*. 2003. № 12. С. 14-22.
57. Позняк С.В. Конкурентні переваги і конкурентоспроможність. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №1. С. 50-54
58. Оберемчук В.Ф. Конкуренція: поняття, аналіз, стратегія. *Стратегія економічного розвитку України*: Наук. зб. Вип. 5 . Київ: КНЕУ, 2001. С. 211-217.
59. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія. Практикум: навч.

посіб. / за ред. В.Д. Базилевич. К. : Знання, 2011. 494 с.

60. Наливайка А.П. Мікроекономіка : підручник. К.: КНЕУ, 2012. 446 с.

ДОДАТКИ